

# Discussie

| ANNA AALTEN

## *Reactie op Ruud Stokvis' 'Fitness'*

In Ruud Stokvis' artikel over fitness wordt een zeer eigentijdse en voor velen herkenbare lichaamspraktijk midden in een maatschappelijk en sociologisch debat geplaatst. Stokvis zet zich af tegen de stelling dat de enorme toename van het aantal mensen dat in Nederland aan fitness doet het gevolg is van gericht overheidsbeleid op het gebied van gezondheidsbevordering. In plaats daarvan plaatst hij de deelname aan fitness tegen de achtergrond van het civilisatieproces in moderne welvarende samenlevingen en verklaart hij de toename van het aantal fitnessbeoefenaars uit een sterker wordend slankheidsgebod. Dit laatste zou samenhangen met het steeds belangrijker worden van het uiterlijk in een samenleving waarin een toenemend aantal mensen werk vindt in dienstverlenende beroepen en sprake is van 'een zekere mate van erotisering van het dagelijks leven' (p. 459).

In zijn algemeenheid kan ik mij wel vinden in Stokvis' betoog en analyse. Mijn kritiek betreft een specifiek aspect ervan, namelijk zijn verwaarlozing van sekse als analytische categorie. Juist op het terrein van de sociologie van het lichaam, waarop Stokvis zich hier begeeft, is aandacht voor seksespecifieke elementen noodzakelijk. De wijze waarop Stokvis aan het begin van zijn artikel de feministische invalshoek presenteert in de persoon van Naomi Wolf, die wereldberoemd werd met haar boek over het slankheidsgebod, en met haar vervolgens alle genderstudies als eenzijdig wegzet, irriteerde me. Wolf schreef een populair-wetenschappelijke bestseller die inderdaad gekenmerkt werd door slogan-achtige taal. Maar haar boek kan niet beschouwd worden als het enige dat genderstudies op dit gebied heeft voortgebracht. Integendeel, juist binnen genderstudies is er voor degene die geïnteresseerd is in de wisselwerking tussen lichaamspolitik, lichaamsvertoegen en individuele lichaamspraktijken veel lezenswaardigs te vinden. Ik vind

---

1 AST 2003 (30) 4.

Stokvis' keuze om zich in een serieuze sociologische publicatie niet te baseren op eveneens serieuze publicaties binnen genderstudies op dit gebied, maar slechts een populair-wetenschappelijke publicatie aan te halen, daarom onbegrijpelijk. Bovendien ben ik van mening dat hij met zijn verontachtzaming van de inzichten vanuit genderstudies zijn analyse van de fitnessrage tekort doet.

Wolfs boek over 'the beauty myth' is een populair-wetenschappelijke verwerking van het gedachtegoed van auteurs als Susan Bordo, Kathy Davis en Iris Marion Young, die de afgelopen twee decennia nieuwe inzichten publiceerden over de relatie tussen dominante vertogen over vrouwelijkheid en de (mis)vorming van het vrouwelijk lichaam. Bordo (1993) heeft bijvoorbeeld laten zien hoezeer slankheid en een daarmee samenhangende specifieke verhouding tot eten onderdeel is van de constructie van vrouwelijkheid. Uit onderzoek blijkt dat nagenoeg alle vrouwen ontevreden zijn met hun uiterlijk. Meisjes ontwikkelen vanaf zeer jonge leeftijd een visie op hun lichaam als een object dat voortdurend verbetering behoeft (Grogan 1999). De aandacht, energie en kosten die met de vereiste verbetering zijn gemoeid, zijn vele malen omvangrijker dan bij mannen het geval is.

Iris Marion Young (1990) heeft in haar baanbrekende filosofische werk de richting aangegeven waarin het verschil in de belichaamde ervaringen van vrouwen en mannen kan worden gedacht. Aan de ene kant zien vrouwen, net als mannen, hun lichaam als het middel of instrument waarmee zij de wereld actief tegemoet treden. Door middel van hun lichaam zijn zij in staat zichzelf te verwezenlijken. Maar aan de andere kant zijn vrouwen zich er altijd van bewust dat hun lichamen het object van de blikken en manipulaties van anderen zijn. De tegenstelling tussen belichaamde subjectiviteit en de objectivering van het vrouwenlichaam is sterk bepalend voor de wijze waarop vrouwen hun lichaam ervaren.

De disciplinerende en normaliserende van het vrouwelijk lichaam heeft een lange geschiedenis die weliswaar niet eenduidig te verklaren is vanuit mannelijke dominantie, maar daarmee wel samenhangt. Voor zowel vrouwen als mannen is slankheid een belangrijk element in de dominante schoonheidsidealen, maar de betekenis ervan is voor de beide seksen verschillend.

Stokvis constateert terecht dat ook mannen tegenwoordig worden geconfronteerd met fysieke schoonheidsidealen waaraan zij zich iets gelegen moeten laten liggen (p. 455). Maar dit wil niet zeggen dat 'het slankheidsgebod', waar Stokvis over spreekt, voor vrouwen en mannen dezelfde betekenis heeft.

Fitness is een vorm van lichaamswerk die goed past binnen de opdracht waarvoor vrouwen zich zien gesteld. Door middel van fitness wordt het lichaam onder controle gebracht, beheerst en gevormd in de richting van een specifiek ideaal. Maar het dominante vertoog over het vrouwelijk lichaam bevat ook elementen die op gespannen voet staan met de doelstellingen van fitness. In tegenstelling tot mannenlichamen zijn vrouwenlichamen in de eerste plaats consumerende lichamen. Vrouwen zijn de belangrijkste consumenten van kleding, schoonheidsproducten en niet te vergeten voedsel. In hun verantwoordelijkheid voor het dagelijks schoonhouden, kleden en voeden van zichzelf en hun huisgenoten worden zij nadrukkelijk aangesproken als consumenten. Hun lichamen zijn als het ware 'van nature' geschikt om te consumeren; voor controle en beheersing moeten haast onnatuurlijke inspanningen worden verricht. Terwijl van mannen wordt gezegd dat zij 'getting back into shape', is fitness voor vrouwen een nieuwe toestand die bereikt moet worden (Gremillion 2002).

Kathy Davis, die uitvoerig onderzoek deed onder vrouwen die cosmetische chirurgische ingrepen ondergingen (1995), vergeleek in een latere studie het gebruik van cosmetische chirurgie door vrouwen en door mannen. Zij waarschuwt voor de gevaren van het nieuwe gelijkheidsdiscours, waarin vrouwen en mannen beiden als slachtoffers van de 'beauty myth' worden beschouwd, omdat in een dergelijk discours geen plaats is voor de verschillen in belichaamde ervaringen die er wel degelijk zijn (2003).

Stokvis hanteert in zijn artikel, min of meer expliciet, dit gelijkheidsdiscours waar het gaat om de druk op vrouwen zowel als mannen om zich te conformeren aan het slankheidsgebod. Hij gaat daarmee voorbij aan de lange geschiedenis die vrouwen hebben in het veranderen en aanpassen van hun eigen lichamen aan culturele definities van vrouwelijkheid en aan de specifieke vorm en inhoud van het slankheidsgebod voor mannen.

Ten slotte mis ik in Stokvis' analyse enige aandacht voor de belichaamde ervaring van fitness. De vraagstelling van zijn artikel richt zich weliswaar meer op grootschalige maatschappelijke processen dan op individuele ervaringen, maar ook hierin zou het begrip belichaming een plaats kunnen krijgen. Nu lijken de verklaringen voor het beoefenen van fitness alleen te worden gezocht in de druk die van buitenaf op het individu wordt uitgeoefend, hetzij door een gericht overheidsbeleid hetzij door een minder grijpbaar slankheidsgebod. Meer aandacht voor de belichaamde ervaring van fitness-beoefenaars zou de verklaringen mogelijk complexer, maar wel rijker maken.

## Gebruikte literatuur

- Bordo Susan (1993) *Unbearable Weight. Feminism, Western Culture, and the Body*, Berkeley: University of California Press.
- Davis, Kathy (1995) *Reshaping the Female Body. The Dilemma of Cosmetic Surgery*. New York: Routledge.
- Davis, Kathy (2003) *Dubious Equalities & Embodied Differences. Cultural Studies on Cosmetic Surgery*, Lanham: Rowman & Littlefield Publ. Inc.
- Gremillion, Helen (2002) 'In fitness and health: crafting bodies in the treatment of anorexia nervosa', *Signs*, 27 (2): 381-415.
- Grogan, Sarah (1999) *Body Image. Understanding Body Dissatisfaction in Men, Women and Children*, London: Routledge.
- Young, Iris Marion (1990) *Throwing Like a Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory*, Bloomington: Indiana University Press.